

Forbrydelse og straf

af Albert Mohr Lolk

Forbrydelser har der altid været og straf også. På Tåsinge kan vi dokumentere det gennem tingbøger, som dog først findes fra 1658. Der har været bøger før; men de er gået til.

Den første bog fortæller, at der i 1658 skete tyveri af hør og i 1660 tyveri af tømmer med mere fra ødegårdene, en halv ny vogn og to hjul, en so, en kalv, korn og andre dagligvarer.

Det var indirekte følger af, at svenskerne i krigen 1658-1660 drog hen over Tåsinge. Det gik så hårdt ud over befolkningen, at mange så sig nødsaget til at bjerge noget på uret vis.

Et eksempel fra 1660:

Karen Nielsdatter stjal: fem stykker garn og seks nøgler garn, noget salt, lys, to brød og et nyt fiskegarn. Efter hendes egen bekendelse

har hun stjålet 16 brød og et stykke kød, item en halv skæppe byg.

Ligeledes har hun efter egen bekendelse stjålet fra Maren Nørgaards i Lundby: fire stykker garn og fra Kirsten Krog i Lundby: to sko.

Dommen lyder: "Da efter tiltale og den sags lejlighed blev Karen Nielsdatter tildømt at rømme landet inden trende solemærker og hendes arvegods at være forbrudt til husbonden, og dersom hun igen kommer til landet, da at straffes til kagen og komme udi bøddelens hænder".

Et eksempel fra 2-6-1815.

Denne dom må vi have med præmisser, fordi den viser den pågældende dommers grundige overvejelse.

"Under nærværende sag tiltaltes Peder Hansen for begået indbrud hos gårdmand og sognefoged Niels Nielsen i Vornæs, hvorhos han tillige inputeres (tilføres) den hensigt at have villet stjæle, dersom han ej var blevet pågrebet, før dette hans præsummerede forsæt blev udført, samt desuden flere andre småtyverier. Disse fakta er saavel ved den tiltaltes egen bekendelse som ved de førte vidner tilstrækkelig bevist. Sagens dokumenter oplyser således om: at tiltalte Peder Hansen om aftenen den 4. eller natten til den 5. oktober f.å. har uden tilladelse forladt sin husbonds tjeneste i Svendborg; ligeledes egenmægtig taget en af hans husbond tilhørende båd og dermed roet til Thorseng og samme nat gjort indbrud i bemeldte Niels Nielsens storstue gennem et med søm fastnaglet vindue, ved hvilken lejlighed han bragte en økse og en sæk med sig,

samt at han der forputtede sig bag sengen og søgte at trække dynen af en deri liggende person, som herved vågnede og gjorde alarm i huset, hvorved husets folk kom op og pågreb den tiltalte, endnu førend han var i stand til at komme derfra. I førstningen påstår tiltalte, at hans hensigt her i huset ikke var at stjæle, men blot at besøge et fruentimmer. Men disse usandsynlige og urigtige foregivender forandrør han senere derhen, at han ene og alene i den hensigt at stjæle sig noget til klæder har begået dette indbrud, samt at han havde øksen med for at bane sig vej og sækken for at gemme de koster i, som han agtede at stjæle.

Fremdeles er det ved den fremlagte udskrift af en inden denne ret den 25. april 1810 afsagt dom, som af tiltalte er vedkendt som ham overgået, oplyst, at han engang før har været dømt og straffet for første gang begået simpelt tyveri, med 2 måneders tugthusarbejde. Endelig er det under sagens drift fuldkommen bevist både ved egen bekendelse og vidner, at den tiltalte i den mellemtid, fra han kom ud af tugthuset, til han nu blev pågrebet, har gjort sig skyldig i adskillige småtyverier, såsom at have frastjålet præsten Lund i Lundby, medens han forrige vinter tjente denne, en sæk, som er den samme som i forhøret nævnes, og som han havde med sig ved indbruddet, at han har frastjålet af sine medtjenere hos krigsråd Theil (Tegl) i Svendborg den ligeledes ved indbruddet medbragte økse, og en anden af sine medtjenere sammesteds et par sko og et par bukser.

I henseende til alle disse den tiltalte inputerede forbrydelser haves således den fuldkomne vished. Spørgsmålet her bliver at afgøre er alene det, hvorledes den tiltalte herfor bør anses med straf? og om hans hos Niels Nielsen foretagne indbrud ligefrem kan takseres således som tyverilovgivningen bestemmer? eller om hans angivne hensigt at ville stjæle kan sættes ved siden af virkelig begået med indbrud forøvet tyveri? eller om tyverier er nogen nødvendig egenskab ved indbrud, for at det skal virke straf.

Når henses til handlingens moralitet, synes det afgjort, at hensigten her bør træde i det virkelig udførte tyveris sted, siden den tiltalte her har gjort alt, hvad der stod i hans magt, for at opnå sit øjemed, og at det altså ikke synes at burde regnes ham til fordel, at forsættet ved en hændelse blev hindret. Efter anordninger om tyvstraffe og in specie forordningen af 20. februar 1788 synes det heller ikke at være nogen nødvendig egenskab ved indbrud, at den, der begår indbruddet, skal have bemægtiget sig alt, hvad han agtede at stjæle og bortført det, hvilket sidste ej engang er tænkeligt at kunne finde sted, når personen gribes in flagranti (på fersk gerning), da allerhøjstbemeldte forordning i 4. § udtrykkelig sætter den, som gør indbrud i lige klasse med den, der stjæler stort kvæg på marken og bestjæler skibbrudne folk, og sætter indbruddet imellem disse tvende forbrydelser, uden at nævne tyverier som forbundne med samme. Endvidere anføres i det ældre anmærkninger som grund til den for indbrud fastsatte straf, at den, som om nattetider bryder ind i anden mands hus, ligesåvel kan formodes at have til hensigt at myrde som at stjæle; hvortil også den for tiltalte ses at have været forsynet med fornødne instrumenter.

På den anden side kunne vel indvendes, at tiltalte Peder Hansen ikke med sine medhavende instrumenter har gjort mine til at beskadige nogen, men tværtimod løb sin vej, da der gjordes alarm og efterlod sin medbragte økse i stuen, hvor han var brudt ind, at han ej engang satte sig til modværge, da han blev pågrebet uden for huset, og at tyvstraf ej kan anses passende in casu, hvor tyven ej har haft nogen fordel af sin handling. Men de førstnævnte grunde forekommer dog dommeren så overvejende, og det synes derhos så afgjort både i sagens natur og ved forordningens udtrykkelige ord, at der ikke udfordres et fuldkomment tyveri til at konstituere den forbrydelse, som kaldes indbrud, at det ej kan skønnes rettere, end tiltalte Peder Hansen jo har fortjent straf efter den 4.

§ i forordningen af 20. februar 1788. Thi at indbruddet er fuldkommen udført, findes tydelig nok bevist ved såvel den tiltaltes udtrykkelige bekendelse som ved de førte vidner og det over indbrudstedet holdte syn. Her til kommer den den tiltaltes tydelige erklæring, at han ville stjæle. Hans forsøg på at ville trække dynen af sengen, hvilket han vel selv har benægtet, men som alligevel påstås med bestemthed af den person, der lå i sengen, hans beviste hang til tyveri, og de kvalificerede omstændigheder, som har ledsaget disse i den samme tid, og uagtet han tilforn har været straffet; hvilket alt karakteriserer ham som et for den offentlige sikkerhed farligt menneske, der bør betages lejligheden til at begå flere forbrydelser, forsåvidt dette, som her skønnes at være tilfældet, stemmer overens med retfærdighedens grundsætninger.

Sluttelig bemærkes, at den tiltalte har absenteret sig af arresten, efter at sagen var befordret til doms, i hvilken anledning han ved dommen vil kendes pligtig at udstå sin straf, når han pågribes, og dommen at indrette i overensstemmelse hermed.

(Efter nogle oplysninger, der gentages i dommen, følger denne som gengivet nedenfor):

Thi kendes for ret:

Peder Hansen med tilnavn Spillemand bør, når han pågribes, stryges til kagen og arbejde i Nyborg Fæstning sin livstid, samt betale af denne aktion, hans arrest og varetægt samt dommens eksekution m.v. lovlig flydende omkostninger, hvoriblandt til aktor, kommissionær Mølmark, 32 rbdl. 2 mark, og til defensor, sagfører Bekker, 23 rbdl. samt til prokurator Ravnkilde i Ålborg 3 rbdl. og til defensor, prokurator Haasum, sammesteds 3 rbdl., alt sølvværdi, som i mangel af formue hos den tiltalte udredes af det offentlige efter øvrighedens nærmere foranstaltning.

Den bestjålne præsten Lund samt tjenestekarlene Hans Hansen og Niels Ernst de hos arrestanten forefundne og dem frastjålne ting, en sæk, en økse, et par sko og 1 par benklæder, bør tilhøre enhver især som deres lovlige ejendom.

I sagens førelse findes intet ophold at have fundet sted, som kan virke mulkt

Helm.

som meddomsmænd:

Kristopher Hansen.

Hans Jensen.

Rasmus (Rasmussen)Højte.

Jacob Nielsen,

alle af Vindeby.

Vi ser, at indbrud hos sognefogden kostede kagstrygning og livstidsstraf m.v.

Et eksempel fra 13-09-1997

(i Fyens Stiftstidende)

Til sammenligning med de foran anførte domme gengives denne dom, taget fra dagspressen:

19. dom gav fængsel.

Svendborg.

En 28-årig mand tilstod ved retten i Svendborg forleden en stribe indbrudstyverier, "lån" af knalserter og biler og checkbedragerier.

Manden, der har haft problemer med stoffer, stjal blandt andet under indbrud på Kværndrup Kro godt 17.000 kr. Hans 19. dom lød på fire måneders fængsel. Trods anklagerens ønske om straksafsoning blev han efter varetægtsfængsling siden 23. oktober løsladt til senere afsoning. Han oplyste i retten, at hans fremtidsplaner omfatter ønske om iværksætterstøtte til egen forretning.

Og så sætter man sig hen og tænker over sagerne.

Det var meningen, at beskrivelsen af de to gamle domme, hvor myndighederne straks greb ind med konsekvenser, der kunne mærkes: landsforvisning og arbejde i Nyborg Fæstning på livstid, og den sidste dom fra 1998, der er forbryderens 19. dom, som gav fængsel i 4 måneder til senere afsoning, skulle have talt for sig selv.

Imidlertid har jeg efter dommene i en bog: "Tåsinge birks justitsprotokol 1810 -1818. Forbrydelse og straf. Domme. 1998". set på forholdet mellem før og nu, hvoraf kort skal fortælles om nogle overvejelser.

En undersøgelse af tidens juridiske litteratur på biblioteket om strafansættelse førte hen til 2 bøger, som kunne hjemlânes; men de gav kun grænser for straf inden for de forskellige arter af forbrydelser, således at skøn blev afgørende. Til underbyggelse for skøn henter dagens dommer dog hjælp i "Ugeskrift for Retsvæsen", som indeholder aktuelle domme, men dette tidsskrift kan ikke hjemlânes.

Det var mit ønske at få en dommer af i dag til at bedømme de to gamle domme efter nutidens målestok, men det undgik dommeren ved at sende mig en række retsplejeregler for pådømmelse.

Vignetter af Volmer Strange.

Et helt andet og meget vigtigt problem er, om dommene har nogen forebyggende virkning. Meningerne herom er, som vi tydeligt og ofte ser i dagspressen, meget delte.

Efter en foretaget sammenligning mellem hyppigheden af domfældelser på Tåsinge 1810 - 1818 og i Odense retskreds i 44 dage i 1998 viser det sig, at hyppigheden er ca. 7½ gange større for Odense end for Tåsinge (begges hyppighed beregnet pr. 1000 indbyggere i samme tidslængde).

Eftersom der er flere anmeldelser end opklarede forbrydelser (domme), tog jeg fat på anmeldelserne og fik som resultat, at der er mellem 10 og 100 gange så mange anmeldte forbrydelser i dag som i forrige århundrede. Forholdet kan være grellere endnu, om man kunne få ikke-anmeldte forbrydelser med, forbrydelser, som skadelidte ikke vil eller tør anmelde.

Det må indrømmes, at man især vedrørende forholdene i gamle dage ikke har så mange oplysninger at bygge på, som ønskes kunne.

Indrømmes må det også, at der er foretaget en sammenligning mellem by og land. Dog må man i dag nærmest betragte Tåsinge som by (en del af Svendborg). Omvendt er der under Odense retskreds store landområder.

Mærkelig synes udviklingen at have været, når fattiggårde dog er afløst af samfundets omsorg i et sådant omfang, at tyveri skulle være unødigt.

A. C. E. Mohr Lolk født 1913 i Troense. Lærer i København og Odense 1944-1983, skrevet godt 27.000 sider om Tåsinge (kopi på Landsarkivet i Odense og i Tåsinge Lokalhistoriske Arkiv). Artikler i Fynske Årbøger 1980, Årbog for Svendborg & Omegns Museum 1981, Tåsinge Årbog 1987, 1997 og 1998. Kronikker i Fyens Stiftstidende 1968, 1976 og 1997.